

FERENCZ ZOLTÁN
KESZELI SÁNDOR
THOMA LÁSZLÓ

A MEGTÉRÉS TÉNYEZŐI II.

A mai magyar fiatal- és felnőttkori megtérést előmozdító tényezőkkel kapcsolatos kutatás következtetései

(Ez a cikk a *Deliberationes* [a Gál Ferenc Hittudományi Főiskola tudományos folyóiratának] előző számában, ugyanezen szerzőktől megjelent tanulmány közvetlen folytatása. Míg a tanulmány első részében főként a megtéréssel kapcsolatos kutatás során összegyűlt adatokat összegeztük, illetve ezek első szintű értelmezését tettük meg, jelen cikkünkben az eredmények alapján megfogalmazódott mélyebb reflexiókat tárjuk a nyilvánosság elé.)¹

4. VISSZATEKINTÉS, KÖVETKEZTETÉSEK

A kutatási eredmények eddigi összegzése, és helyenkénti, első megközelítésben megtett értelmezése szolgáltatja az alapot tanulmányunk következő részéhez. A továbbiakban kutatásunk fő céljait szem előtt tartva törekszünk mélyebb következtetések levonására, illetve gyakorlatba vágó irányvonalak megragadására.²

1 A kutatásról készült tanulmány első részét ld.: Ferencz Z. – Keszeli S. – Thoma L., A megtérés tényezői I. Egy kutatás eredményei a mai magyar fiatal- és felnőttkori megtérést előmozdító tényezőkről, *Deliberationes*, 2010/2, 57–83.

2 Az alábbi reflexiókhoz és a következtetések levonásához a viszonyítási pontot alapvetően a kutatás témájával összefüggő, hivatalos katolikus egyházi megnyilatkozások szolgáltatják. Konkrétabban szólva, vizsgálódásunk eredményei egyrészt a II. Vatikáni zsinat egyházképe, az abból adódó pasztorális, evangelizációs és kateketikai szemlélet, valamint néhány, kifejezetten a tárgyalt témára vonatkozó püspökkari megnyilatkozás fényében rajzolódtak ki. A zsinati egyházkép vonásaival kapcsolatban magának a zsinatnak a tanítását vesszük alapul, a pasztorális, evangelizációs és kateketikai szemlélettel kapcsolatban pedig elsősorban az *Evangelii nuntiandi*, *Redemptoris missio*, *Christifideles laici* pápai megnyilatkozásokat, továbbá az *Ordo Initiationes Christianae Adultorumot*, a *Katekézis Általános Direktóriumát*, valamint a *Magyar Kateketikai Direktóriumot*. A püspökkari megnyilatkozások közül pedig az alábbiakat: Conférence des Évêques de France, *Proposer la foi dans la société actuelle*, Les Éditions du Cerf, 1994. [magyarul: A Francia Püspöki Kar, *A hit hirdetése a mai társadalomban. Levél a francia katolikusokhoz*. Vigília Kiadó, Budapest, 1998.]; Die deutschen Bischöfe, *Katechese in veränderter Zeit*. Bonn, 2004.; Assemblée des Évêques catholiques du Québec, *Jésus Christ, chemin d'humanisation Orientations pour la formation à la vie chrétienne*. Montréal, Médiaspaul, 2004.; Assemblée des Évêques catholiques du Québec, *Proposer aujourd'hui la foi aux jeunes: une force pour vivre*. Fides, 2000.; Conférence des Évêques de France, *Aller au coeur de la foi. Questions du avenir pour la Catéchèse?*, 2003.; Conférence des Évêques de Belgique, *Devenir adulte dans la foi*. Édition L'Infini, Bruxelles, 2006.

4.1. A megtérés legfontosabb tényezői

Kutatásunk egyik célja annak feltérképezése volt, hogy léteznek-e, és ha igen, melyek azok a kitüntetett tényezők, amelyek a magyar társadalmi, kulturális és vallási helyzetben jelentős részben szerepet játszanak a mai fiatal- és felnőttkori megtérésekben. Erre a kérdésre az előzőekben ismertetett adatok részben választ adnak, amely a következőkben összegezhető:³

- általában többféle tényező is szerepet játszik a megtérésben;
- ezek sok esetben egymástól elválaszthatatlanok, összefonódnak;
- a leggyakoribbak (20% fölött említettek) a személyes, folyamatos kapcsolat hitét komolyan vevő, tanúságtevő életet élő keresztténnyel (73%); tartós kapcsolat kereszttény kisközösséggel (csaknem 51%); a kereszténység lényegét középpontba állító, egzisztenciálisan megérintő lelkigyakorlat, vagy ilyen jellegű kurzus, zárandoklat (37%); fájdalommal megélt életesemények (26,5%); mélyen megérintő imatapasztatat vagy liturgikus esemény (24%).

A megtérés elsődleges tényezőiről így kialakult képet tovább árnyalhatjuk, ha figyelembe vesszük egyrészt azt, hogy a kutatásban több felekezet tagjai is részt vettek; másrészt, hogy a válaszadók egy része részesült vallásos neveltetésben, másik része pedig nem. Ez a két szempont több szálon szorosan összefonódik a kutatásban részt vettek életében. A következőkben ezt a két szempontot figyelembe véve kívánunk néhány megállapítást tenni, illetve következtetést levonni.

4.1.1. Felekezeti hovatartozás és a megtérés tényezői

A felekezethez tartozás szempontjából csak részleges következtetéseket tudunk levonni kutatásunk adatai alapján. Ez a református/evangélikus válaszadói csoport sajátos összetételéből adódik. Ugyanis a kutatásban részt vett reformátusok és evangélikusok több mint 80%-a részesült gyermekkorában vallásos neveltetésben, valamint kb. 2/3-uk a fiatal korosztály tagja.

Ezek az adatok egyrészt azt jelentik, hogy ezen válaszadók közül mindössze néhányan vannak (10 fő), akiket nem neveltek vallásosan. Vagyis a református/evangélikus minta összetételéből adódóan nem tudunk statisztikailag megalapozott következtetéseket leszűrni avval kapcsolatban, hogy milyen alapja lehet annak, hogy valaki „katolikussá, reformátussá vagy evangélikussá tér meg”, ha előzőleg nem volt semmilyen vallásos (családi) háttere.

Másrészt ezek az adatok azt is jelzik, hogy amire fény derül a református/evangélikus válaszok alapján, arra erőteljesen rányomja a bélyegét, hogy itt javarészt fiatalokról, serdülő és fiatalkori megtérőkről van szó.

Mindezek ellenére, és ezeket figyelembe véve mégis indokoltnak látjuk a két alábbi, statisztikailag is alátámasztható következtetést:

3 Vö. a tanulmány első részének 3.2.4. pontja.

1. a megtérést elősegítő két, messze legfontosabb tényező (tanúságtevő keresztény ember és kisközösség), valamint több, kisebb horderejű, de lényeges tényező tekintetében nincs eltérés a felekezetek között.

2. úgy tűnik, hogy az adott felekezetbe történő megtérésben (vagy sokaknál inkább visszatérésben) jelentős szerepe lehet az adott felekezet történelmileg kialakult „erőségeinek”, mint pl. katolikus oldalról a méltóságteljes, megszólító szimbólumokkal teli liturgiának, a lelkiségek jelenlétének, valamint a lelkigyakorlatok és ilyen jellegű zárándoklatok meglétének; a református és evangélikus felekezetenél pedig az Ige-központú istentiszteleti életnek (prédikációk), a Szentírást a középpontba helyező, igényes gyermekkori katekézisnek.

Ezek a következtetések felhívják a figyelmünket arra, hogy a jövőbeni evangelizációban is célszerű hangsúlyt fektetni ezen tényezők mind hatékonyabb „működtetésére”.

4.1.2. Vallásos neveltetés és a megtérés tényezői

A vallásos neveltetés mint háttér megléte vagy hiánya szintén felhívja a figyelmet néhány, általunk nem elhanyagolhatónak tartott gyakorlati szempontra.

– AZ ALAPOK KÜLÖNBÖZŐSÉGE. Mindenekelőtt szükséges tisztán látnunk, hogy lényeges különbség van egy a hithez „visszatérő” és egy „első megtérő” hitre jutása, megtérése között.

Azok esetében, akiket vallásosan neveltek, és volt valamilyen (általában gyermeki) hitük, a fiatal- vagy felnőttkori megtérés a korábbi, tehát már meglévő, a személyiség mélyebb rétegeit is átítató hit átstrukturálódását, sokszor egészen gyökeres újjászületését jelenti.⁴

Az, hogy milyen volt ez a hit, elsődlegesen a szülőktől, illetve családban megélt, szülőkhöz, otthonhoz fűződő tapasztalatoktól függ (emellett pedig az egyházban átélt, sokrétű közösségi tapasztalatoktól). Ha a megtapasztalt családi légkör bensőséges, a szülők jól szeretik gyermeküket és egymást, akkor a gyermekben kialakul a lét és Isten jóságával kapcsolatos alapvető meggyőződés. Ezeknek a kapcsolatokból eredő tapasztalatoknak a minősége rányomja bélyegét az Istennel megélt kapcsolatra negatív értelemben is. Mindez értelemszerűen a szülők élethez, önmagukhoz, egymáshoz és Istenhez fűződő viszonyának minőségétől, mondhatjuk: hitük állapotától függ.⁵

Evvel együtt fontos látnunk azt is, hogy a hitnek van egy kognitív (értelmi, tudatos) és egy sokkal mélyebb (az ember „szívében” gyökerező, személyiségének egészét átható és irányító) rétege is. Az első tanítható, fejleszthető a szisztematikus ismeretközléssel („hittannal”). A második (amely magában foglalja pl. az alapvető optimizmust, a nyitottságot és önzetlen hozzáállást mások szükségleteihez, a reményt a nehéz helyzetekben is, a felelősség- és áldozatvállalás örömét stb.) nem tanítható az iskolai keretek között megszokott módon, ezt az ember elsősorban az életből, mások példáján, a tapasztalaton

4 Vö. Vergote, A., *I.m.*, 237–239.; Fizzotti, E., *Verso una psicologia della religione. 2. Il cammino della religiosità*. Elle Di Ci, Leumann – Torino, 1995, 72.

5 Vö. Jálcs F., *Fejlődik a hitünk*. Korda, Kecskemét, 1996, 14–17.

keresztül építi magába. Ez, vagyis mások egyértelmű és vonzó példája teszi hitelessé a szavakkal kimondott és elsajátított tanítást is. Ebben pedig a szülőknek és az egész családnak, valamint a tágabb keresztény közösségnek pótolhatatlan szerepe van (ez akkor is igaz, ha maguk a szülők nem tartják magukat „szóval is hitvalló” keresztényeknek, sőt, talán keresztényeknek sem).⁶

Az ember életében az átalakuló életkörülmények, az életkori változások töréseket okozhatnak a hit előbb említett elméleti (kognitív) rétegén („Mit hiszek, miben hiszek az eszemmel?”), amely krízishez, vagy bizonyos szintű hitvesztéshez is vezethet. Ez a krízis sokaknál időben karöltve halad a hit már említett átstrukturálódásával (amely egyébként egy tudatos, kritikus keresés eredménye), másoknál pedig ez az újjászületés a bizonyos szintű, hosszabb-rövidebb ideig tartó „hitehagyást” követően történik meg.

Ha az ember személyiségének mélyebb rétegeiben a gyermekkori tapasztalatoknak köszönhetően hiteles, erős evangéliumi szellemű alapállás, beállítottság vert gyökeret, ebből bármikor „kihajthat” a teljes, tudatosan is felvállalt hit, vagyis megtörténhet az újbóli (második) megtérés Isten ajándékaként.⁷

Azokban is, akik nem részesültek kifejezett vallásos neveltetésben (nem jártak szisztematikus katekézisre, nem éltek tudatosan a családi egyházat, annak sokféle kifejeződési formáját) kialakult a korábban szerzett tapasztalatoknak és modelleknek köszönhetően egyfajta étellel, világgal, önmagukkal, Istennel stb. kapcsolatos alapállás, beállítottság. Az bizonyos, hogy ennek kibontakozásában nem játszott szerepet a tudatos családi és keresztény közösségi (plébániai, gyülekezeti, iskolai) hitnevelés, de lehet, hogy sok más életszemlélet igen; vagyis nem a kereszténységbe, hanem másba nyertek beavatást. Ez pedig egy alapvető, lényegi különbség a kutatásban részt vevő két csoport: a vallásos neveltetésben részesültek és nem részesültek között.

Ezek a tények egyértelműen kiemelik a felnőttek, szülők keresztény formálódásának elsődleges szerepét gyermekeik későbbi vallási fejlődésével kapcsolatban is.

– **ÉLTÉRÉSEK A TÉNYEZŐK ELŐFORDULÁSÁBAN.** Az imént összegzett fontos különbség

6 Kutatásunk eredményei felvetik a kérdést: mi a különbség kimondottan dogmatikai szempontból a megkeresztelt és valamilyen vallásos nevelésben részesültek későbbi megtérése, illetve a meg nem keresztelt és így vallásos nevelésben nem részesültek megtérése között. A kérdés megválaszolásához a keresztiség szentsége hatásának vizsgálata kínál szempontokat. A katolikus felfogás szerint a keresztiségnek alapvetően két hatása van: 1. a megkeresztelt „betagozódik” az egyházba, „felvételt nyer” tagjai közé, láthatatlan „szentségi kötelék” kapcsolja minden megkeresztelthez; 2. szorosabban kapcsolódik Jézus Krisztushoz (Akinek köszönhetően megtisztul a bűntől) azért, hogy tovább növekedjen a Szentháromságos Istennel megélt közösségben. Mind a két hatásra érvényes, hogy ezek akkor tudnak kiteljesedni, ha az egyházi közösség (és ebbe beletartozik a család is) megjeleníti, közvetíti Isten hívását, és magát Jézus Krisztust, ha előmozdítja, vonzóvá és lehetővé teszi a Vele megélt közösség kibontakozását. Ha tehát van valamilyen mértékű (ha csak töredékes is, és bizonyos elemeiben torz) vallásos nevelés és közösségi hatás, az Istennel megélt közösség fejlődésnek indul és el is jut egy bizonyos szintre. Ez pedig egy olyan alap, amelyről nem lehet eltekinteni. Vö. Nocke, F.-J., Részleges szentségtan. in: Schneider, T. (Szerk.), *A dogmatika kézikönyve 2.* Vigilia, Budapest, 1997, 235–396. különös tekintettel a 260–262.; Müller, G. L., *Katolikus dogmatika. A teológia tanulmányozásához és alkalmazásához.* Kairosz, [h.n.], 2007, 640–646.; Babos I., *Keresztiség/bérmálás, a betegek kenete.* Agapé, Szeged, 1996, 43–48.

7 Vö. Gatti, G., *Famiglia.* in: *Dizionario di pastorale giovanile.* 389–397.; Fizzotti, E., *I.m.*, 71–72.

ellenére a kutatás adataiból arra derült fény, hogy öt tényezővel kapcsolatban beszélhetünk statisztikailag jelentősnek mondható eltérésről a résztvevők e két csoportjának megtérését illetően. Ezeket már jeleztük tanulmányunk első részének 3.2.5. pontjában is. Fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy itt jelentős, de nem nagyságrendi mértékű eltérésekről van szó.

Értelmezésünk szerint ezek az adatok, valamint a neveltetéssel kapcsolatos különbségtétel két üzenetet hordoznak. Egyrészt azt, hogy a fiatal- vagy felnőttkori megtéréseket szolgáló evangelizációban hangsúlybeli különbségeket érdemes tennünk annak alapján, hogy – vallási neveltetés tekintetében – kikhez fordulunk. Az adatok azt jelzik, hogy a vallásos neveltetésben nem részesültek számára még fontosabb a tanúságtevő keresztény ember jelenléte, a vele való találkozás, személyes kapcsolat.⁸ Továbbá ők azok, akik közül a másik csoporthoz képest többen (csaknem kétszer annyian) fogalmazták meg, hogy mély vágyat éreztek a teljesebb élet élésére. A vallásos nevelésben részesültek közül pedig többen jelezték a keresztény közösséget mint megtérési tényezőt,⁹ illetve a lelkigyakorlatokat, ilyen jellegű kurzusokat és zárándoklatokat.¹⁰

A vallásos neveltetés megléte vagy nem léte szempontjából tehát indokolt, hogy ezeket a különbségeket vegyük figyelembe evangelizációs kezdeményezéseinkben is, nagyobb hangsúlyt fektetve azokra, amelyek az adott célcsoportnál fontosabbak (illetve figyelembe véve és teret adva a vallásosan nem neveltekben élő mély vágy kifejezésének és, hogy közösen keressék, hogyan lehet kielégíteni ezt a vágyat).

Az adatok és a korábbi tapasztalatok összegzésének másik üzenete inkább minőségi, mint mennyiségi jellegű: célszerű tisztában lennünk az evangelizáció folyamatában azal, hogy milyen életszemlélete van annak, akivel találkozunk (mibe nyert beavatást?), és ennek talajáról kiindulva folytassunk vele párbeszédet. Lényeges, hogy a megtérés elsődleges tényezőiként szereplő tanúságtevő hívő, illetve keresztény közösség azt az embert fogadja be, aki ő valójában, és kísérelje őt onnan, ahol éppen tart, eddigi útjával, keresésével, tapasztalataival, meggyőződésével, életszemléletével együtt. Értelemszerűen ennek a figyelembe vétele a szervezett evangelizációs kezdeményezéseknél (evangelizációs alkalmak, lelkigyakorlatok, kurzusok, zárándoklatok stb.) is célszerű.

4.1.3. A kis jelentőségű tényezők

A válaszadók több, megtérést elősegítő tényezőt alacsony százalékos arányban jeleztek, másokról pedig szinte alig, vagy egyáltalán nem tettek említést. Ezekkel az adatokkal kapcsolatban mindössze néhány gyakorlatias szempontra kívánunk rámutatni.

Katolikus részről nagyon kevesen jelezték, hogy fontos lett volna megtérésükben a liturgián elhangzó homília. Bár a közösség liturgikus alkalmi elsősorban a hívők ünnepei, ugyanakkor az is igaz, hogy a szentmisék homíliáit gyakran hallgatják a keresők is. Ha a homíliák, igehirdetések olyanok, hogy az életet az örömhír új fényével világítják

8 81,3%-uk jelezte, a vallásosan neveltek egyébként szintén magas 68,5%-ához képest.

9 55,2%, míg a másik csoport 42,1%-a.

10 40,9% a másik kategória 29,9%-ához képest.

meg, annak lényegét állítják a középpontba és aktualizálják, akkor nem csak a hívők hitét táplálják, hanem a keresők vagy a hithez „visszatérők” esetében is jelentős szerepet tölthetnek be Isten személyes megtalálásában. Ezt látszanak igazolni a református/evangélikus válaszadók válaszai is.

Kevesen említették (legalábbis katolikus részről), hogy a keresztyén örömhír lényegi üzenetének megismerése is jelentős tényező lett volna megtérésük folyamatában. Ugyanakkor a többi kérdésre adott válasz alapján biztosak lehetünk abban, hogy a válaszadók döntő többsége megismerte az örömhír lényegét. Azonban ennek a tényezőnek a ritka említése elgondolkodtató abból a szempontból, hogy azok esetében, akik nem említették ezt a tényezőt, mennyire volt strukturált, átgondolt, céltudatosan lényegre törő, amivel ők – mint tanítással – találkoztak. A kérdésre itt választ adni nem tudunk, mindössze a figyelmet szeretnénk felhívni arra, hogy ez az első evangelizációnak egy lényeges, kihagyhatatlan szempontja.

A korábbi hitismeretek értelemszerűen csak azoknál jöhettek számításba, akik vallásos neveltetésben részesültek. A vallásos neveltetés jelentőségének, és hatékonyságának mértékéről korábban már szóltunk. Ott jeleztük, hogy az ebben részesült válaszadók közel fele említette, hogy korábbi vallásos nevelésük pozitív eleme volt (és sokaknál az egyetlen ilyen elem) az alapvető hitismeretek (alaptanítás) elsajátítása. Ugyanakkor a katolikus válaszadók döntő többsége a fiatal- vagy felnőttkori megtérésében nem tulajdonított ennek különösebb jelentőséget. Ebben a tekintetben valamivel jobb a helyzet a református/evangélikus válaszadók esetében.

Ez a tény is utal sokak esetében a gyermekkori vallásos nevelés alapvető hiányosságaira, és felhívja a figyelmet a gyermekkorosztály hitbeli nevelésének, ezen belül katekézisének újragondolására. Ezt a kérdést kissé lejjebb még érinteni fogjuk.

A válaszadók elenyésző része tett említést a megtérés tényezői között a tömegtájékoztatás különféle eszközeiről. Ennek több oka is lehet,¹¹ de akármi is legyen az, mindenestre elgondolkodtató, hogy ha a megtérés szempontjából – legalábbis e kutatás eredményei erre mutatnak rá – ennyire kicsi a jelentősége a tömegtájékoztatási eszközökön keresztül érkező információknak, pontosan mire érdemes a szellemi és anyagi erőforrásainkat fordítani? Vagy érdemes lenne talán új utakat, módokat keresni e téren is?

4.2. A belső megújulás szükségessége és lehetőségei

Kutatásunk második célja annak elősegítése, hogy az egyház közösségei a megtérést elősegítő tényezők ismeretében felülvizsgálhassák, és szükség szerint átalakíthassák,

¹¹ Oka lehet pl. az, hogy az egyház, egyházak tömegtájékoztatási eszközökön keresztül felkínált hírei, meghívásai, programjai nem a hit kapujában álló embereknek, nem az ő nyelvüknek, érzékenységüknek, vagy élethelyzetüknek, világhoz való viszonyuknak megfelelően készülnek (nem ők a célcsoport). Másik oka lehet az is (az előzővel szoros összefüggésben), hogy ezek a termékek nem megfelelő színvonalúak (vagy nincsenek), vagy egyszerűen az, hogy a mai „információzuhatagban” nemhívó honfitársaink – sokszor velünk együtt – érzéketlenek az egyházi médiák híreire, felhívásaira.

megújíthassák benső életüket. Kutatásunk eredményeire alapozva szeretnénk ehhez a megújuláshoz néhány szempontot a figyelem középpontjába állítani.

4.2.1. A magyar egyház fő feladatai és a kutatás eredményei

Az elmúlt években számos vizsgálat történt katolikus részről a magyar társadalmi és egyházi helyzet leírása és hívő értelmezése érdekében. E reflexiók eredményeként három fő feladat rajzolódott ki, amelyek a magyar egyház jövőbeli fejlődésének lehetséges (és indokolt) irányát mutatják ahhoz, hogy a mai korban, a mai kihívások közepette mind gyümölcsözőbben be tudja tölteni küldetését. Ezek a feladatok a következők:¹²

1. A zsinati egyházképpel összhangban lévő kisebb és tágabb közösségek építése.

2. A világi hívek képzése, hitüknek a II. Vatikáni zsinati szellemében történő formálása és mélyítése, karizmáik tudatosítása és kamatoztatása az egyházi közösségek és a társadalom épüléséért.

3. A nem hívők felé irányuló *evangelizációs tevékenység* mind a kultúra és a társadalmi élet nagy színtereinek, mind pedig a személyes megszólítás szintjén.

Ezek tehát azok az elsőbbséget élvező pasztorális főfeladatok, amelyeknek tükrében – a következőkben összegzendő szempontokkal együtt – értékeljük kutatásunk eredményeit.

Kutatásunk adatai alátámasztják e feladatok jelenlegi időszerűségét. E három pasztorális prioritás mindegyike visszaköszön a kutatásunk során összegyűlt információkból, illetve azok értelmezéséből. Ugyanis a fiatal- és felnőttkori megtérésekben leginkább szerepet játszó tényezők azok, amelyekre a legfontosabb pasztorális feladatok is rámutatnak: az evangelizációra nyitott és képes, vonzó életű keresztény közösségek és személyek meglétére.

Másrészt éppen ezek azok, amelyeket a kutatásban részt vevők az egyháztól a megtérésben várt további segítségéknél is leggyakrabban említenek (nagyobb evangelizációs nyitottság; közösségi egyház; szervezett evangelizációs kezdeményezések; apostolkodásra képes, örömet sugárzó világi krisztushívők jelenléte).¹³

A felmérés adatai alapján mondhatjuk, hogy a '90-es évek eleje óta több fórumon is hangoztatott fő pasztorális feladatok megvalósítása valóban indokolt a jelenben, kimondottan a nem hívők hitre jutása szempontjából is.

12 Vö. pl. *Magyar Kateketikai Direktórium*. 2.2.2.; Szabó F. – András I., A magyar egyház az ezredfordulón. *Távlatok*, 2001/51, 6–16.; Horányi Ö. (Szerk.), *Az egyház mozgástereiről*. Budapest, Vigília, 1997-ben szereplő több tanulmányt; Brückner Á. E., Lelkipásztori feladatok Magyarországon az ezredforduló táján. *Távlatok*, 1992/2, 147–156.; Tomka F., A magyar egyház és a lelkipásztori terv. *Teológia*, 1992/3, 181–188.; András I., Pápai útmutatás a magyar egyház lelkipásztori programjához. *Távlatok*, 1992/2, 202–208.

13 Fontosnak tarjuk megjegyezni, hogy a válaszadók a megtérésükben még várt segítségeket, és az ezekkel összefüggő, korábbi igényeiket most, azaz már a keresztény közösség tagjaiként fogalmazták meg. Többen kifejezetten jelezték is, hogy ezeknek a szükséges sajátosságoknak komoly hiányát élik meg környezetükben jelen helyzetükben is.

4.2.2. A hitnevelés mai szemlélete és a kutatás eredményei

Kutatásunk eredményei több ponton összecsengenek a hitnevelés megújult szemléletének vonásaival. Az alábbiakban erre kívánunk figyelmet fordítani avégett, hogy további gyakorlati következtetéseket vonhassunk le.

– A HITNEVELÉS MEGÚJULT KONCEPCIÓJA. Az elmúlt években több külföldi püspöki kar részéről (pl. francia, német, belga, quebeci) jelentek meg hivatalos megnyilatkozások, amelyek a mai körülmények közötti hit(re)nevelés folyamatával, annak kihívásaival, és lehetséges, járható útjaival foglalkoznak. Ezekkel együtt említhető a Magyar Kateketikai Direktórium is, amely – elsősorban a katekézis szemszögéből megközelítve a hitnevelés kérdéskörét – a magyar körülményekre vonatkozóan fogalmaz meg iránymutatásokat. A szóban forgó dokumentumokból kirajzolódó szemlélet pasztoráció, evangelizációt és katekézist is érintő fő vonásait a következőkben összegezhetjük:¹⁴

Elengedhetetlen az új társadalmi, vallási helyzettel történő őszinte és hívó szembenézés, amellyel a régi keresztény hagyományokkal rendelkező országokban is találkozhatunk.¹⁵ Ez a helyzet nem pusztán kihívást jelent, hanem számos lehetőséget is kínál küldetésünk betöltésére.

Az egyház közösségeinek át kell gondolniuk az új generációk hitnevelésében alkalmazott szemléletet: olyan hitnevelésre van szükség, amely nem ismeretek halmazát örökíti át, hanem segít találkozni a magával közösségbe hívó Jézus Krisztussal, és segít megtapasztalni a keresztény élet szépségét (*missziós, meghívó mentalitás*).

Nélkülözhetetlen, hogy a hit életadó erejét személyes felfedezésen (ezen belül spirituális tapasztalaton) keresztül tapasztalja meg az ember, és személyes döntésének köszönhetően élje meg hitét.

Mindennek alapvető tényezője a hívők személyes tanúságtétele, amely mindennapi életük minden részletében megnyilvánul (prófétai „jel”-szerep).

Ezek együtt járnak egy új szemlélet meghonosításával is a katekézisben, amelynek alapvető modellje a katekumenátus¹⁶. Az említett missziós helyzet és az ezzel összefüggő szemlélet igényli, hogy a katekézis a hit megélésébe (és nem pusztán ismeretébe) vezesse be a benne résztvevőket, majd felkínálja a lehetőséget a hit folyamatos fejlődésére.

Ez a fajta hitnevelés egyrészt olyan nevelőket, kísérőket igényel, akik képesek testvéri módon másokhoz társul szegődni a hit megélésének útján, másrészt olyan, gyökereiben megújuló keresztény közösséget, amelynek ölen történik, és amelyet ugyanakkor épít is a hitnevelés folyamata, és ahol valódi keresztény élettapasztalatra lehet szert tenni.

14 Ehhez az összegzéshez Martínez D. – González P. – Saborido J. L., *Proponer la fe hoy. De lo heredado a lo propuesto*. Sal Terrae, Santander, 2005, 9–39. tanulmányára támaszkodunk a Magyar Kateketikai Direktórium idevonatkozó részei mellett. Ennek kissé bővebb leírását ld. in Ferencz Z. – Keszeli S. – Kovács-Krassói A., A megtérést elősegítő tényezők a mai magyar fiatal- és felnőttkori megtérők életében. *Deliberationes*, 2008/1, 198–201.

15 Ennek fő vonásai: sokféle értékrendszer, ideológiai és vallási szemlélet együttes jelenléte; „elkereszténytelenedés” jelensége; a hagyományos hitátadás alacsony hatásfoka, krízise stb..

16 Vö. *Katekézis Általános Direktóriuma* 91; *Magyar Kateketikai Direktórium* 3.2.

Mindez már jelzi azt is, hogy a nem hívők felé történő új, evangelizációs lendületnek feltétele a *keresztény közösségek „önevangelizációja”*, amely jelenti hitünk folyamatos, újszerű, életet formáló felfedezését; továbbá a felkészülést a szóval és tettel megélt tanúságtételre.

Röviden kifejezve a püspökkari megnyilatkozások fő mondanivalóját, azt mondhatjuk, hogy a katekumenális szemléletű hitnevelésre térés egyszerűen azt jelenti, hogy *az egyház áttér a vallási tudatlanság fölszámolását célzó, túlnyomórészt intellektuális hitnevelésről az egzisztenciális, életet szolgáló, istenkapcsolat fejlődésére fókuszáló katekéziszre, illetve tágabb pasztorációra.*

– A HITNEVELÉS SZEMLÉLETE A KUTATÁSI EREDMÉNYEK FÉNYÉBEN. Kutatásunk eredményei – a fő pasztorális feladatoknál már említettek mellett – több ponton alátámasztják az imént összegzett, katekumenális jellegű pasztoráció és katekézisz időszerűségét.¹⁷

Gondolhatunk például a következő adatokra, összefüggésekre. A megtérés (és a hithez visszatérés) elsődleges tényezője a hite szerint élő keresztény ember, különösen azok számára, akiknek nem volt korábban kapcsolatuk a kereszténységgel. A befogadó, elfogadó, evangéliumi életre törekvő (vagyis a megújulás útján lévő) közösség volt a másodikként említett legfontosabb tényező.

Az Élő Krisztus megtapasztalása (a másik személyben, a közösségben, a liturgiában, az imaélményben stb.) alapvető része volt a megtérés folyamatának.¹⁸

A megtérés sokaknál egy folyamat volt (és jelenlegi hitbeli fejlődésüket is annak tartják), amelyben megtanulták élni a hitet.

A megtérés folyamat-jellegéhez szorosan hozzátartozik, hogy a keresztény közösség tagjai személyesen kísérték útjukon a kutatásban résztvevők jelentős részét.

A gyermekkori hitnevelés negatívumaiként említett két fő vonás éppen a hit, a közösség és Isten szépsége megtapasztalásának és ezzel együtt megismerésének a hiányára vonatkozik;¹⁹ továbbá egyetlen említett negatívum sem illeszkedik a hitnevelés mai koncepciójába – nem úgy a hagyományosnak mondható koncepcióba²⁰ –, míg a vallásos neveltetés pozitívumai igen.

¹⁷ Kutatásunknak nem volt célja, hogy elemezze a hitnevelési szemlélet jelenlegi gyakorlatát. Ezért az itt szereplő adatokról, összefüggésekről valóban csak annyit mondhatunk, hogy „alátámasztják”, „összecsengenek” ezzel a korszerű hitnevelési szemlélettel.

¹⁸ Itt jegyezzük meg, hogy az öt leggyakrabban említett megtérési tényező mindegyike valami újnak az átélésével, megtapasztalásával, és nem egyszerűen egyfajta „lexikális” megismerésével kapcsolatos.

¹⁹ Vö. a tanulmány első részének 3.2.3. pontja.

²⁰ Ugyanakkor az is igaz, hogy számos negatívum a hagyományosnak mondható pasztorális, illetve kateketikai szemléletnek is ellentmond, torzulásának tekinthető (mint pl. a szerető Isten és a Lélek bemutatásának hiánya, az alacsony színvonalú katekézisz; a szülői példa hiánya). Ezzel együtt ennek a hagyományosnak mondható szemléletnek vannak olyan vonásai, amelyek szerves részét képezik, és amelyek viszont a kutatás alapján hátráltató tényezőkként jelentek meg a megtérésre nézve. Ezek pl. a vallási szocializáció következményeként említhető „megszokás”, amely a tudatos döntés, választás hiányára utal; a kifelé is nyitott, apostolkodásra kész és motivált keresztény közösség megtapasztalásának hiánya. Vö. Alberich, E., *Catechesi rinnovata per una nuova evangelizzazione*. in: *Andate e insegnate. Manuale di catechistica*, Elle Di Ci, Leumann – Torino, 2002, 17–38.

Azok, akiket gyermekkorukban vallásosan neveltek, a megtérés tényezői között kiemelkedő arányban említették a keresztény közösségekkel való találkozást, valamint a lelkigyakorlatokat, lelkigyakorlat-jellegű kurzusokat és zárandoklatokat. Ezek a tapasztalatok pedig a gyermekkori vallásos neveltetésnél említett két fő hiányosságra (a taszító isten-, keresztény emberkép, vonzó közösség hiányára, valamint a megfelelő, egzisztenciálisan megérintő katekézis hiányára), továbbá a vallásos neveltetés két, kisebb százalékos arányban említett vonására (a személyes beszélgetésekre, illetve Isten szeretetének megismerésére) kínálnak fel pozitív, a tapasztalatban gyökerező válaszlehetőséget.²¹ Ezek mindegyike szerves eleme a hitnevelés ma időszerű szemléletének.

A missziós mentalitással kapcsolatban sok válaszadó jelzi, hogy a keresztények és közösségeik nyitottsága, párbeszéd-készsége, valamint az, hogy nekik köszönhetően sokan elsőként a „megélt” és nem a „tanított” evangéliummal találkoztak, nélkülözhetetlen tényező volt a megtérés folyamatában. Ugyanez kerül előtérbe az egyháztól várt további segítségék említésénél is.

Az Örömhír személyes felfedezése alapvető feltétele volt az Isten hívására adott szabad válasznak. Számos válaszadó egyértelműen kifejezte, hogy a keresztény közösségektől és tagjaiktól komoly segítséget kaptak abban, hogy keresésük gyümölcseként „összeálljon” bennük a kép arról, hogy ki akar lenni számukra Isten az életükben.

Azt, hogy a kutatásban résztvevők valódi, mindenféle kényszertől mentes meghívással találkoztak az egyház részéről, mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy számukra a megtérésnek alapeleme az Isten melletti szabad, egész lényüket érintő, teljes odafordulás.

Az új hitnevelési szemlélet sajátosságai közül egyedül az önevangelizáció az, amely az ímént említettekhez képest elsősorban az egyháztól várt segítségék között kerül elő, bár feltételezhetjük, hogy közvetetten az egyháztól kapott segítségék között is szerepel (hiszen csak így magyarázható, hogy voltak személyek és közösségek, akiknek szerepe volt a nem hívók megtérésében).

Ugyanakkor ennek a hitnevelési szemléletnek ez az a sajátossága, amely az összes többi felvázolt jellemzőben történő fejlődésnek is a kulcsa. Hiszen alapvetően attól függ az evangelizációs képességünk, hogy mi magunk, keresztény közösségek és egyének hogyan alakulunk Krisztus képmására, és milyen mértékben válunk képessé a tanúságtételre.

Ezen okok miatt figyelmünket a továbbiakban az egyháznak a hitnevelés új szemléletével összhangban lévő önevangelizációs lehetőségeire irányítjuk, figyelembe véve a kutatás során megfogalmazódó, e témát érintő hangsúlyokat is.

4.2.3. *A belső megújulás néhány útja*

Kutatásunk eredményei olyan belső megújulás szükségességét jelzik, amelynek középpontjában a keresztény személy és közösség „életminősége”, tulajdonképpeni szentsége, illetve a személyes evangelizációra való képessége áll.

²¹ Vö. a tanulmány első részének 3.2.5. pontja.

Az egyház, egyházak jelenlegi gyakorlatában több olyan tevékenység is van, amely a belső megújulást szolgálja. Ezek közül négyet – meglátásunk szerint a legjelentősebbeket – emelünk ki: 1. a szervezett evangelizációs kezdeményezések²²; 2. a liturgikus ünneplés; 3. a szisztematikus, katekumenális jellegű katekézis; 4. egyéni lelki vezetés, kísérés, gondozás.

E négy közül az első három az, amelyben az egyén és a közösség fejlődése párhuzamosan halad (amelyek személyesek, egyben közösségek is), ezért a továbbiakban először ezekkel foglalkozunk.

Ezt követően a tudatos evangelizációra való felkészülés néhány céljára, egy lényeges személyi feltételére, illetve egy lehetséges színterére térünk ki, szintén a kutatási eredményekből kiindulva.

– SZERVEZETT EVANGELIZÁCIÓS KEZDEMÉNYEZÉSEK. A direkt evangelizációs alkalmak szervezése során a keresztény közösség tagjai tulajdonképpen „szembeállítják magukat” az evangelizáció egy sajátos formájának kihívásával, amelynek meg kívánunk felelni, ezért elsősorban magukban tisztázzák a lehetséges felmerülő kérdéseket, nehézségeket. A közös feladat szolgál apropóul a hit újragondolásához és újszerű kifejezéséhez.

A szolgálat jellegétől, időtartamától függ azonban, hogy ez az újragondolás mennyire eredményez mély, és a hit minden területére kiterjedő, mélyreható, benső átalakulást, a praktikus képességek és tudás megszerzése mellett.

– LITURGIKUS ÜNNEPLÉS. A megújulás másik útját maga a közösség liturgikus ünneplése jelenti, amely tanít, segít szembesülni az evangéliummal, istentapasztalatra ad lehetőséget, közösségbe vezet és közösséget teremt, valamint küldetésbetöltésre hív.

Azokban a liturgikus ünneplés alapvetően ünnepi, és nem képzési alkalom. Sok tekintetben formál, de nem minden területen, amelyeken szükséges lenne a gyarapodás az első evangelizáció szempontjából.²³

– KATEKUMENÁLIS JELLEGŰ KATEKÉZIS. Az elmúlt évtizedekben számos olyan konkrét, tervszerű kateketikai kezdeményezés is született a világegyházban, amely modell értékű számunkra is, mert példát ad az elsődleges pasztorális kihívások eredményes megválaszolására.

Ezen katekézis-modellek javarészt végigvezetik a benne résztvevőket (elsősorban fel-

22 Pl. ilyenek a budapesti városmissziós kezdeményezések.

23 Elegendő arra gondolni például, hogy a személy-személy közötti evangelizáció folyamatában az egyik legalapvetőbb a párbeszédre, kétirányú kommunikációra való képesség, amelynek „gyakorlására” nem kifejezetten ad teret a liturgikus ünneplés; továbbá egészen más jellegű közösségi tapasztalatot biztosít, mint aminek a megélésére az evangelizációban szükség van. Hasonló nehézségek adódnak a különböző tematikus előadássorozatokkal kapcsolatban is, amelyek az egyház hitének fő igazságairól szólnak, általában a templomlátogató hívőknek. Ezek hátterében nem ritkán az a szándék áll, hogy ezen igazságok megismerésével, vagy felelevenítésével a hívők képesek legyenek a szóbeli tanúságtételre is. Ugyanakkor kérdés marad, hogy az ezeken résztvevő keresztény valóban fel tud-e készülni arra az evangelizációra, amelyre a kutatásban részt vett válaszadók többsége fogékony volt, amelyben tehát nemcsak az ismeret, hanem a megélt hitről szóló tanúságtétel szükséges, és amelyben a párbeszéd elengedhetetlen elem, illetve ahol az elsődleges tényező a velük megélt kapcsolat minősége.

nőtteket és fiatalokat) egy olyan, általában több évig tartó úton, amelyben lehetőségük van Istenbe vetett hitüket újra alapozni, önmagukra találni, „rendbe rakni” életüket, eleven kis- és nagyközösségi tapasztalatra szert tenni. Továbbá újra (vagy újszerűen) elmélyülni az Istennel megélt bensőséges kapcsolatban, tevékenyen bekapcsolódni a helyi egyház életébe egyéni karizmáikat felfedezve és kamatoztatva, valamint képessé válni a személyes, illetve a társadalmi szintű apostolkodás különböző formáira.²⁴

A legtöbb ilyen modell főbb céljait és módszertani sajátosságait tekintve hasonló, tematikájuk szempontjából lehetnek nagyobb eltérések is, ami azt mutatja, hogy hasonló pasztorális kihívásokra sokféle, ugyanakkor mégis egy irányba vezető kateketikai úton elindulva lehetséges eredményes választ adni.

Ezen modellek hasonlósága abból adódik, hogy mindegyik ún. katekumenális jellegű, azaz a katekumenátus folyamatának és szemléletének mintájára épül fel.

Három kategóriába sorolhatjuk az idetartozó kezdeményezéseket. Egyrészt beszélhetünk magáról a katekumenátusról.²⁵ Másrészt a javarészt plébániai és egyházmegyei struktúrában működő, ún. re-iniciációs jellegű katekézisekről, amelyek elsősorban a „hitben újrakezdőknek” kínálnak lehetőséget hitük újralfedezésére és megélésére.²⁶ Harmadrészt pedig valamilyen lelkiséghez, lelkiségi mozgalomhoz kötődő katekumenális (általában re-iniciációs) jellegű útról.²⁷

Hazánkban is vannak ilyen jellegű kezdeményezések²⁸, de közel sem mondhatjuk, hogy eddig kihasználtuk volna az összes lehetőséget, illetve, hogy széles körben tudatosan keresnénk a jelzett modellek által felkínált megújulás számunkra is járható útjait.

– AZ EVANGELIZÁCIÓRA FELKÉSZÍTÉS ÉS A KUTATÁSI EREDMÉNYEK. Az előzőekben röviden jellemzett katekumenális jellegű katekézisek mindegyikének lényeges része a tudatos és motivált apostolkodásra felkészítés. Ez általában ezeknek az utaknak az utolsó szakaszában történik, bár a folyamat korábbi szakaszaiban alapozódik meg.

Kutatásunk eredményei alapján kirajzolódott néhány olyan vonás, amelyek jelzik: mi

24 E modellekkel, illetve ezek közül néhánynak a részletesebb leírásával, a közösség megújulásában lehetséges szerepükkel kapcsolatban ld. Keszeli S., *Katekézis és plébánia-közösségi megújulás. Deliberationes*, 2008/2, 43–85.

25 A katekumenátussal kapcsolatban részletesebben ld. pl. MKPK-OLT, *Felnőttek beavatása a keresztény életbe. Felnőttek katekumenátusa*. [k.n.], Budapest, 1999.; Fogassy J., *A katekumenátus kézikönyve*. Szent István Társulat, Budapest, 2005.

26 Ezekkel kapcsolatban részletesebben ld. Soravito L., *La catechesi degli adulti*. 148–150.; Alberich E. – Binz A., *Forme e modelli di catechesi con gli adulti*. 39–55.; Paganelli R., *Formare alla fede adulta. Indicazioni per un cammino*. EDB, Bologna, 1996, 53–56.

27 Ilyen például a Loyolai Szent Ignác karizmáját élő Keresztény Élet Közösségének képzése. Ezzel kapcsolatban ld. részletesebben pl. in: http://clcaustralia.org.au/downloads/Formation_Supplement_Eng.pdf. Ebbe a csoportba sorolható a Neokatekumenális Út is. Vö pl. Alberich E. – Binz A., *Adulti e catechesi. Elle Di Ci*, Leumann – Torino, 1993, 40–48.; *Lelkiségi mozgalmak a magyar katolikus egyházban*. 92–94.

28 Az egyre több helyen beindult, a katekumenátus folyamata szerint történő szentségi felkészítés lehetőséget biztosít a szentségekre készülőköt kísérő keresztények, és a tágabb plébániai közösség hitbeli megújulására is. Az apostolkodásra felkészítés pedig e folyamat utolsó szakaszának lehet egyik hangsúlyos eleme. Szintén apostolkodásra felkészítő lehetőség hazánkban a Szent András Evangelizációs Iskola által felkínált tematikus képzési alkalmak sorozata.

szükséges ahhoz, hogy a személy-személy közötti evangelizáció gyümölcsöző legyen. Ezek a tulajdonságok egyben azt is mutatják, hogy mire célszerű a figyelmet fordítani, mint képzési célokra, az apostolkodásra és evangelizációra felkészítő különféle képzések során (természetesen az eddig is fontosnak tartott és a figyelem középpontjában lévő ismeretek, képességek mellett, vagy azokkal átfedésben).

A kutatás alapján – szoros összefüggésben a hitnevelés új szemléletével – az alábbi leglényegesebb tulajdonságok sorolhatóak ide:

- elégséges önkifejezési képesség: képesség saját érzéseink, gondolataink, (hit)tapasztalataink tudatosítására és mások számára is érthető közlésére;

- képesség a saját életet Isten szavának fényében értelmezni: vagyis életünk eseményeit az evangélium tükrében, Isten „szűrőjén” keresztül értelmezzük, és szemléletmódunkat egyre inkább ahhoz igazítjuk;

- személyes, egyre mélyülő istenkapcsolat: hitünket nem csak a „tanultak” alapján éljük, hanem elsősorban a folyamatosan alakuló „Lélektől vezettségünkől” kiindulva;

- egészséges önszeretet, önfogadás: kiengesztelődés saját világunkkal, adottságainkkal, értékeinkkel és korlátainkkal, élettörténetünkkel (annak örömteli és fájdalmas oldalaival egyaránt);

- érzelmi egyensúly: kiegyensúlyozottság, érzelmeink helyes kezelése, amely lehetővé teszi, hogy a megpróbáltatások idején is a lényünk mélyén lévő isteni gondviselés bizonyosságába gyökerezzünk;

- a figyelmes meghallgatás képessége: motiváltság és alkalmasság arra, hogy a másik embert meghallgassuk, megértsük, elfogadjuk és segítsük őt önmaga, gondolatai, érzései őszinte kifejezésében;

- kapcsolat kialakítási készség és igény: belső erő hajt, hogy másokhoz nyitottan oda-lépjünk, különös tekintettel azokhoz, akik életük nehéz időszakát élik meg, mert fontos számunkra a másik ember, mint ember, és az ő kibontakozását, gyógyulását akarjuk;

- jártasság az önfogadás, önszeretet előmozdításának módjában: vagyis képesség arra, hogy a másik emberrel éreztessük, egyértelműen kifejezzük számára, hogy szeretetre méltó, és valóban szeretjük is úgy, ahogy van;

- letisztult hitismeret: ez kiemelten a hit leglényegesebb elemeire vonatkozik, ezen belül is arra, ami az evangélium és a keresztény élet lényegéhez tartozik; továbbá magában hordoz egy alapvető ismeretet és egészséges kritikai érzéket is a ma „divatos” vallási és eszmei áramlatokkal kapcsolatban;

- egyházas érzék és hiteles közösségi tapasztalat: szervesen és tevékenyen beilleszkedünk abba a közösségbe, amelyhez tartozunk; fontos számunkra, teszünk és tudunk szenvedni is érte;

- benső igény az Örömhír továbbadására.

Indokolt tehát, hogy építsünk ezekre a – több esetben ideálisnak mondható – vonásokra is, mint képzési célokra az evangelizációra felkészítő képzési alkalmak során,

hiszen ezek azok a vonások, amelyek a hazai fiatal- és felnőttkori megtérések vizsgálata alapján fogalmazódtak meg.

Ezek figyelembe vételét a tanulmányunk 4.1.2. pontjában említett, a vallásos neveléssel kapcsolatos összefüggések is indokolják. Ott jeleztük, hogy a gyermekek hitbeli fejlődésének elsődleges tényezője a szülők Istennel, önmagukkal és egymással megélt kapcsolata. Ezért az a katekézis, amely a szülők tudatos evangelizációs képességét célozza meg, egyrészt gyermekeik hitbeli fejlődése, másrészt az egyéb kapcsolataikban megvalósuló evangelizáció lehetősége miatt is indokolt.

– A KATEKÉTÁK EVANGELIZÁLÓ SZELLEME KÉPZÉSE. Az ebben a pontban eddig említett utak, lehetőségek „járhatósága” feltételezi olyan emberek jelenlétét, akik úgy szemléletükben, mint tudásukban alkalmasak mások kísérésére. A katekéták képzésének felülvizsgálatát kutatásunk néhány eredménye is indokolja.²⁹

A katolikus egyház az elmúlt években több szinten is megfogalmazta a katekéták képzésének új, a hitnevelés korszerű szellemének megfelelő irányelveit és konkrétabb koordinátáit. Ennek komolyan vétele jelenleg is indokolt ahhoz, hogy az eddigiekben részletezett belső megújulás újabb lendületet vehessen.³⁰

Ez természetesen érvényes minden képzésre, amely olyan vezető személyeket bocsát ki, akik keresztény közösségek élén állnak.

– ÖKUMENIKUS VONATKOZÁSOK. Kutatásunk eredményeinek, illetve a belső megújulás útjai keresésének van néhány – meglátásunk szerint nem elhanyagolható – ökumenikus vonatkozása is.

Több tényező is indokolja, hogy a különböző felekezetek (és itt elsősorban a történelmi egyházakra gondolunk) közösen keressék és járják azokat az utakat, amelyeken végighaladva tagjaik felkészülhetnek a tudatosabb személy-személy közti evangelizációra. Ezek közül néhányat említünk, amelyeket a legfontosabbaknak tartunk:

1. minden felekezet ugyanabban a magyar társadalomban hivatott betölteni küldetését, mindegyik ugyanazon alapvető kihívásokkal találja magát szembe, és amennyiben osztják a helyzetből adódó legfőbb célokat, indokolt, hogy ezek elérése érdekében is törekedjenek az együttműködésre.

2. ennek a társadalmi helyzetnek az evangelizáció szempontjából lényeges és neurálgikus pontja a fiatal generációk vallásosságának alakulása. Egyértelmű (és gyorsuló) tendencia az elmúlt húsz évre visszatekintve a fiatalok között a vallásosság, a „hívő lét” visszaszorulása: egyre többen vannak közöttük olyanok, akiknek semmiféle kapcsolatuk nem volt és jelenleg sincs a kereszténységgel (a 15–29 év közöttiek kb. 50%-a),

²⁹ A tanulmány első részének 3.2.3. pontjában a gyermekkori vallásos nevelés negatívumai között többen említették a környezetükben élő felnőttek, még konkrétabban a katekéták által „sugárzott” torz istenképet, amely egyrészt hiányos hitéletükre, másrészt (mind teológiai, mind pedig lelkiismereti, evvel összefüggésben szemléletbeli) képzésük komoly hiányosságaira mutat rá.

³⁰ Ezeket az irányelveket, koordinátákat ld. *A Katekézis Általános Direktórium*a. 233–252. pont; *Magyar Katechetikai Direktórium*., 9. rész, különös tekintettel a 9.1. és 9.2. pont.; Consiglio Internazionale per la Catechesi, *La catechesi degli adulti nella comunità cristiana. Alcune linee e orientamenti*. Città di Vaticano, Libreria Editrice Vaticana, 1990. írásnak a katekéták képzésével foglalkozó fejezete.

illetve egyre kevesebben vannak azok, akik ún. „gyakorló keresztények” (10% alatt). A szoros értelemben vett hívő fiatalok számának csökkenése hasonló tendenciákat mutat a különböző felekezetek esetében.³¹ Ez pedig azt jelenti, hogy egyre nagyobb számban vannak azok a fiatalok, akik klasszikus értelemben vett missziós helyzetben vannak, nem pedig gyermekkori hitüktől távolodtak el. Így velük kapcsolatban nem abban áll az evangelizációs feladat, hogy újból hitre jutva visszatáljanak Istenhez az anyaegyházukban, hanem, hogy „felekezettől függetlenül” találkozzanak Isten meghívásával. Ez pedig a keresztények közös evangelizációs tevékenységének szolgáltató terepet, amelyben tanúságot tehetnek az evangelizációban annyira lényeges és vágyott keresztény egységről.³²

3. Kutatásunk alapján kirajzolódott, hogy a fiatal- és felnőttkori megtérések két legfontosabb tényezője közös az eltérő felekezetek esetében: elsősorban az egyének, de velük szoros összefüggésben a közösségek keresztény „minőségét” érinti. Amennyiben közös a két legfontosabb tényező, indokolt, hogy közösen is történjenek azok az erőfeszítések, amelyek ezek fejlődését szolgálják.

4. Az előzőekkel szorosan összekapcsolódnak az egyházak általánosan vett ökumenikus törekvései, melyek a közös együttműködés számos területére kiterjednek. E területek közül kettőt emelünk ki, amelyek – meglátásunk szerint – a legközvetlenebbül függenek össze kutatásunk második (e pontokban tárgyalt) céljával: egyrészt a közös misszió (első evangelizáció), másrészt pedig a közös katekézis.³³

Az egyházi közösségek belső megújulása szempontjából (melyet tanulmányunk e pontjában vizsgálunk) az ökumenikus katekézis lehetőségeire fordítjuk a figyelmet.

Többek között az előzőekben ismertetett négy tényező indokolja olyan ökumenikus, elsősorban felnőtteknek szóló katekézis létjogosultságát, melynek keretében a résztvevők tudatosabban felkészülhetnek a családon, munkahelyen és általában a hétköznapi élet körülményei között folyó, személyes evangelizációra.³⁴

A katolikus egyház világosan körvonalazza az ökumenikus katekézis maga részé-

31 Vö. http://www.mobilitas.hu/uploads/1/hirek/2382/fajlok/ifjusag2008_gyorsjelentes_090520.pdf 123–129. 2010-09-23.; Tomka M., *Magyar katolicizmus 1991*. Országos Lelkipásztori Intézet, Budapest, 1991, 5–35.

32 Jn 17,23-mal összhangban. Vö. még *Unitatis redintegratio*. 1. pont

33 Mind a meghatározott koordináták között végzett közös misszióra, mind pedig a közösen végzett, megfelelő keretek között működő katekézisre bízhatja a híveket a katolikus egyház. Ezzel kapcsolatban ld. pl. a Keresztények Egységét Előmozdító Pápai Tanács, II. *Ökumenikus Direktórium*. Az *ökumenizmus elveinek és szabályainak alkalmazásáról*, Szent István Társulat, Budapest, 1996, 207. és 208. pontjait.

34 Az ökumenikus katekézisnek többféle gyümölcse is lehetséges, pl.: ki-ki megerősödhet a saját hitvallása szerinti meggyőződésében; nyitottá válhat más keresztény testvérekre; elmélyedhet a – nem hívők evangelizációjában is elsődleges – valódi, kölcsönös tiszteleten és elfogadáson alapuló párbeszéd szellemében; maga is építőjévé válhat a keresztények egységének; kifinomulhat benne a személyes tanúságtétel képessége és az erre való nyitottság; fontossá válhat számára a más felekezetek tagjaival együtt történő evangelizáció. Vö. Fortino, E., *Ecumenismo*. in: *Dizionario di catechetica*, 231–233.; II. *Ökumenikus Direktórium*. 188. pont.

ről fontosnak tartott koordinátáit.³⁵ Ezek a keretek egyértelmű teret adnak az olyan katekézisnek, amelynek a középpontjában a személy evangelizációs szempontból elsődleges formálódása: a „szív megtérése”, az evangélium szerinti élete áll,³⁶ másrészt pedig az olyan katekézisnek, amely – a szóbeli első igehirdetés tartalmával teljes összhangban – az igazságok hierarchiája szerint a keresztyén örömhír leglényegesebb, a különböző felekezetek számára közös elemeire (a tulajdonképpeni kerygmára) koncentrálnak.³⁷

Ebben a fajta katekézisben tehát a felkészülés mindenképpen közös lehet a személyes evangelizációra, a megvalósítás pedig alapvetően kinek-kinek a saját életterében történhet, de szervezett evangelizációs kezdeményezések esetében ez közös is lehet.³⁸

4.3. *Evangelizációs kezdeményezések a kutatás fényében*

Kutatásunk harmadik célja annak előmozdítása volt – elsősorban a megtérésben szerepet játszó főbb tényezők feltárásával –, hogy a keresztyén közösségek (még) tudatosabban, ezekre építve állíthassák össze evangelizációs kezdeményezéseiket.

A következőkben a „kifelé”, azaz kifejezetten a nem hívők irányában történő evangelizáció azon gyakorlati vonatkozásaira térünk ki, amelyekre kutatásunk eredményei is rámutatnak.

4.3.1. *Az egyház(ak) belső életének és a „kifelé” zajló evangelizáció további találkozási pontjai*

E kutatás számos eleme rámutatott már arra, hogy azok a tevékenységek is, amelyek elsődlegesen az egyház belső életéhez, és nem a kifejezett evangelizációhoz tartoznak, nagymértékben hozzájárulhatnak – közvetlenül is vagy közvetve – sokak első, vagy újbóli megtéréséhez. Gondolhatunk itt a két legfontosabb megtérési tényező evangéliumi fejlődését célzó mindenfajta tevékenységre. Az egyház sokféle „életjele” közül itt kettőt emelünk ki.

³⁵ Ezeket a kritériumokat ld. *Katekézis Általános Direktóriuma*. 197. és 198. pont; *Magyar Kateketikai Direktórium*. 6.8. pont; *Lumen gentium* dogmatikai konstitúció 67. pont; *Unitatis redintegratio*. 11. pont; *Általános Kateketikai Direktórium*. 27. pont; *Catechesi tradendae* apostoli buzdítás, 32–33. pont.

³⁶ A „szív megtérése” kifejezést maguk a hivatalos katolikus dokumentumok is használják e témában, pl. *II. Ökumenikus Direktórium*. 63. pont; *Unitatis redintegratio*. 8. pont.

³⁷ Vö. *Unitatis redintegratio*. 11. pont; Cereti, G., *Ecumenismo*. in: *Dizionario di Pastorale Giovanile*, 313–319. Az örömhír minden felekezet számára közös lényegén alapszik az a tény, hogy pl. az Alpha-kurzust, amely anglikán gyökerű evangelizációs kezdeményezés, számos felekezet eredményesen alkalmazza saját evangelizációi során. Ezzel kapcsolatban ld. részletesebben in: <http://alphakurzus.hu/bemutatkozas/ajanlasok-es-velemenyek/> 2010-09-27. A „lényegközpontú”, egyértelmű és világos tanítás elsajátítását célzó katekézis fontosságát az is indokolja, hogy ma a társadalom jelentős rétege, főként fiatalok és felnőttek, vágyik arra, hogy az élet értelmével kapcsolatban biztos, mai nyelven és érthetően megfogalmazott, egyértelmű viszonyítási pontokra találjon. Ezzel kapcsolatban ld. részletesebben Fizzotti, E., *Verso una psicologia della religione*. 2. *Il cammino della religiosità*. Elle Di Ci, Leumann – Torino, 1995, 150–159.; Barreda, J. A., *Ecumenismo*. in: *Dizionario di missiologia*. EDB, Bologna, 1993, 213–217.

³⁸ Ennek egy sokak által ismert hazai példája az ún. „KözösPont Misszó”: a katolikus, református és evangélikus egyház közös ifjúsági missziója. Bővebben ld. in: <http://www.oki-iroda.hu/kozospont/> 2010-09-27.

Korábban³⁹ már szoltunk arról, hogy az igényes, egzisztenciálisan megérintő, érthető (egyszerű nyelvezetű), a hit aktusára is összpontosító prédikációk, homíliák (különösen képpen a kistelepüléseken) jelentős szerepet töltek be sokak megtérésében. Ez aláhúzza általában a liturgikus alkalmak méltóság teljes megünneplésének, ezen belül pedig a homíliák, prédikációk minőségének kifejezetten evangelizációs jelentőségét is.⁴⁰

Arra is fény derült, hogy a különböző lelkiiségeknek, mozgalmaknak nem elhanyagolható szerepük van sokak Istenre-találásában.⁴¹ Ez indokolja, hogy a mind gyümölcsözőbb evangelizáció érdekében segítsük elő ezeknek a közösségeknek a gyökérverését ott, ahol még nincsenek jelen és nem ismertek, továbbá mozdítsuk elő belső megerősödésüket, megtisztulásukat, hogy sajátos karizmájuk kamatoztatásával kivegyék részüket az apostolkodásból.

4.3.2. A „kifelé” végzett, tudatos evangelizáció

A Katolikus Egyház katekézissel kapcsolatos legújabb egyetemes dokumentumban olvashatjuk: „[A részegyház kötelezettsége, hogy] intézményesen is gondoskodjék az első igehirdetésről, mint Jézus missziós parancsának közvetlen teljesítéséről.”⁴² A kutatási eredmények számos, egészen gyakorlatias szempontra hívják fel a figyelmet, amelyek komolyan vétele mind a hétköznapi, ún. „spontán”, mind pedig a szervezett, az idézetben is említett evangelizációs kezdeményezéseket eredményesebbé teheti. Az alábbiakban ezen szempontokat vesszük sorra.

4.3.2.1. Társadalmi helyzet és Istenre-nyitottság

A kutatási eredmények több ponton rámutattak a mai fiatal- és felnőttkori megtérők egyfajta „érzékenységére”, amely a jelen társadalmi közeg állapotával szorosan összefügg.

– FÁJDALMAS ÉLETESEMÉNYEK. Ma a magyar társadalom szociális, gazdasági, társadalmi, kulturális stb. viszonyai sokak életében nagymértékben „elősegítik” az emberlét korlátaival történő, sokszor fájdalmas szembesülést. Elég gondolni a szociális helyzet okozta korlátokra, az elmagányosodásra, a társadalom egészségi állapotára, a családi kapcsolatok megromlásából eredő traumákra, az erkölcsi céltalanság szülte konfliktusokra stb.⁴³

A válaszadók jelentős része számolt be arról, hogy megtérésében fontos szerepe volt valamilyen „negatív eseménynek” (különösen a városi válaszadók között⁴⁴). Elfogadott

39 A 4.1.3. pontban.

40 Ld. a tanulmány első részének 3.2.5. pontját.

41 Ld. a tanulmány első részének 3.2.7. pontját.

42 *Katekézis Általános Direktóriuma*. 62. pont.

43 A jelenségek részletesebb leírásával kapcsolatban ld. MKPK, *Igazságosabb és testvériesebb világot! A Magyar Katolikus Püspöki Karkörlevele a hívekhez és minden jóakarátú emberhez a magyar társadalomról*. MKPK, Budapest, 1996.; MKPK, *A boldogabb családokért! A Magyar Katolikus Püspöki Kar körlevele a hívekhez és minden jóakarátú emberhez a házasságról és a családról Magyarországon*. MKPK, Budapest, 1999.

44 Vö. a tanulmány első részének 3.3. és 3.2.7. pontja.

lélektani felismerés, hogy az életének nehezebb időszakát élő ember sok esetben nyitottabb az új befogadására, mindarra, ami életútjának új irányt adhat. A tapasztalatok azt mutatják, hogy ez a hit kialakulásával, valamint továbbfejlődésével kapcsolatban is így van: a negatív élelmény nyitottabbá tesz a hitre.⁴⁵

Ez felhívja a keresztény közösség tagjainak figyelmét egyrészt arra, hogy nyitott szemmel járjanak a környezetükben, felismerve azokat a „nehéz időszakot” élő embereket, akik – sokszor talán egészen nyitottan – várják a segítséget, a hozzájuk lépést; másrészt arra, hogy alkalmasint olyan szervezett evangelizációs kezdeményezéseket indítsanak, amelyek kifejezetten az adott élethelyzetben lévőket szólítják meg.⁴⁶

– NYITOTTSÁG A SZEMÉLYES MEGTAPASZTALÁSRA ÉS A TUDÁSRA. Az, hogy a leggyakoribb megtérési tényezők között szerepel egyrészt a személyes imatapasztalat, élményszerű, mélyen megérintő liturgia, másrészt a Szentírás, illetve vallásos irodalom olvasása is (a szisztematikus hitmélyítés lehetőségei mellett), két tényre mutat rá. Egyrészt arra, hogy a válaszadók Isten melletti döntése személyes, tudatos keresés alapján fogalmazódott meg, másrészt arra, hogy e döntés megszületésében jelentős szerepe volt a tudás mellett a különböző (ima)alkalmakhoz kötődő, „titokzatos” istentapasztalatnak. Az istenkép és istenkapcsolat felülvizsgálatában, valamint evvel szoros összefüggésben az értékek hierarchiájának átgondolásában a hitről, kereszténységről való ismeret és az ezekről szerzett tapasztalat egyformán fontos volt.

A kutatás során kirajzolódó nyitottság a megtapasztalásra és az életet kiteljesíteni tudó igazságra összhangban van egy – az elmúlt évtizedekben sokak által kutatott – jelenség-együttessel is, amely szerint a mai magyar társadalom jelentős része vallásilag nyitottnak tekinthető.⁴⁷

45 Valláslélektani tanulmányok is beszámolnak arról, hogy azok a („negatív”) események, külső vagy belső történések is sokféle lehetnek, amelyek elindítják a benső egyensúly megbillenését és így új utak keresését. Szentmártoni M. Vergote A. munkái alapján az alábbi kategóriákat sorolja fel ezen történések csoportosítására: erkölcsi elesettségünk drámai felismerése (mint pl. a Tékozló fiú esetében); önmagunk, egyéni boldogságunk, gyógyulásunk „önző” keresése (amely elvezethet Istenhez, mint a boldogság forrásához); megdöbbentő drámai események (betegség, haláleset, találkozás az emberi nyomor vagy a gonoszság megnyilvánulásaival stb.). Az ember ebben a folyamatban kisebb vagy nagyobb, de érzékelhető lelki megrázkódtatást él át. Vö. Szentmártoni M., *Istenkeresésünk útjai*. Agapé, Szeged, 2000, 36–42.; Biemmi E., *Accompagnare gli adulti nella fede. Linee di metodologia catechistica*. Elle Di Ci, Leumann – Torino, 1994, 26.

46 Mindezeket az is indokolja, hogy a válaszadók által adott adatok alapján azt mondhatjuk, hogy a megtérők lényegileg két, egymással összefonódó úton (de két eltérő kiindulási ponttal) haladva jutottak el a hitbeli döntésre. Az egyiknél a kiindulási pont maga a kapcsolat (egyénnel, közösséggel), amely elindította az élet értelmével, értékek felülvizsgálatával stb. kapcsolatos keresést: a tanúságtévőkkel megélt kapcsolatra épült a többi fent említett tényező. A másik út kezdeténél valamilyen fájdalmas élelmény állt és/vagy egy erőteljes vágy a teljesebb élet élésére, amely elindított egy mély élet-felülvizsgálatot. Ez a negatív élelményről beszámoló válaszadók szinte összességénél összefonódott a keresztényekkel történő találkozással, kapcsolattal, és ezek együttesére épült a többi tényező.

47 A hazai vallásszociológiai vizsgálatok rámutattak arra, hogy a magyar lakosság kb. egyharmada nevezhető „maga módján vallásosnak”. Ez a fajta vallásosság azonban sokféle „megélt hitet” és motivációt is jelent. Az esetek jelentős részében nem is beszélhetünk még kifejezett istenhitről, inkább „vallásos jellegű”, egyéni boldogságkeresésről, ahol az ember keresi az életét kiteljesítő, fő viszonyítási pontokat

Az iménti szempontok – meglátásunk szerint – az alábbi, egymással szorosan összefüggő feladatokra hívják fel a figyelmet. Ma a kereszténység melletti döntésnek elengedhetetlen feltétele a keresztény élet elemeinek vonzó megtapasztalása. Ezért fontos, hogy azok számára is, akik a hit útjának kezdetén járnak, teremtsünk lehetőséget eme életforma egyes elemeinek megtapasztalására, úgymint pl. a bensőséges imádság, közös ünneplés, közösségi lét stb. átélésére. A sokakban élő „misztikumra” való igény pozitív választ kaphat a méltósággal megünnepelt közösségi liturgiákban és a különféle imaalkalmakon.⁴⁸ A kimondottan evangelizációs céllal szervezett kezdeményezések konkrétumainak összeállításánál építhetünk erre a sokakban meglévő fogékonyságra.

Ami a hittel kapcsolatos tudást illeti, alapvető feladatként rajzolódik ki – a korábban említettekkel összhangban⁴⁹ –, hogy a keresztény közösség tagjai ismerjék és képesek legyenek érthető, megszólító módon közölni hitük lényegi elemeit.

4.3.2.2. Egyéb gyakorlati szempontok

Kutatásunkból az eddig említettek mellett további, a kifejezett evangelizációs kezdeményezésekkel kapcsolatos gyakorlati következtetések is levonhatók.

– ODAFORDULÁS MINDEN TÁRSADALMI RÉTEGHEZ. Felmérésünk lebonyolítása elvileg lehetővé tette, hogy minden társadalmi réteg képviselőihez eljusson a kutatással kapcsolatos felhívás. Ennek ellenére elenyészően kevés volt a szakmunkás végzettségű, és/vagy jelenleg is kétkezi munkából élő válaszadó. Ebből a tényből messzemenő következtetéseket nem kívánunk levonni, mindössze azt jelezzük: nem kizárt, hogy ez annak az „értelmiségi-centrikus” pasztorációnak a ma is esetleg érvényes jele, amely már egy ideje fennálló sajátossága a magyar egyház életének.⁵⁰

Akár igaz, akár nem a munkásrétegek „elfeledettsége”, a keresztény közösségeknek lényeges tudatosítaniuk, hogy minden társadalmi rétegnek – így a munkásoknak is – fontos, hogy számukra konkrét evangelizációs kezdeményezések szülessenek, illetve a meglévők tovább erősödjenek.⁵¹

(tudást), és azokat a tapasztalatokat, amelyekben kézzelfoghatóvá válik számára annak az igazságnak emberkiteljesítő volta, vagyis maga a keresett boldogság. Sok esetben éppen az önközpontos boldogságkeresés lesz az, amely a hiteles és intenzív istenkeresés kiindulópontjává válik. Ebbe illeszkedik bele az a tény is, hogy voltak a kutatásban résztvevők között olyanok, akik jelezték: megtérésük előtt „máshol kerestéltek”, nem ritkán a New Age kínálta, sokszínű lehetőségek között. Vö. pl. Horányi Ö. (Szerk.), *Az egyház mozgásteréről*. Budapest, Vigilia, 1997. munkában szereplő számos tanulmány. Szentmártoni M., I.m., 39–41.; Fizzotti E., Salvezza o terapia. in: Bissoli C. (Szerk.), *Annunciare la cristiana oggi. Problemi, confronti, proposte nella comunicazione catechistica*. Elle Di Ci, 2002, 109–120.

48 Az evangelizációval és a katekézissel kapcsolatos tapasztalatokról, azok gyakorlati vonatkozásairól részletesebben ld. Keszeli S., A tapasztalat az első evangelizációban és a katekézisben. *Deliberationes*, 2009/2 53–99. o., illetve elektronikus formában: <http://www.gfff.hu/text/pages/konyvtar/elektronikuskonyvtar>

49 Vö. a 4.2.3. pontban az evangelizációra felkészítés céljait.

50 Vö. Tomka M., *Magyar katolicizmus 1991*. 25.

51 Vö. *Evangelii nuntiandi* apostoli buzdítás 5. Hazánkban a munkásfiatalok evangelizációjával foglalkozik pl. a Keresztény Munkásifjú Mozgalom (KMM-JOC), vö. *Lelkiségi mozgalmak a magyar katolikus egyházban*. 66–69.

Kutatásunk adatai alapján⁵² azt mondhatjuk, hogy a szakmunkás képzettségűek, illetve a kétkezi munkából élők megtérésében kiemelkedő jelentősége volt a korábbiakban részletesebben tárgyalt lelkigyakorlatoknak, lelkigyakorlatos kurzusoknak és zárandoklatoknak.

Az értelmiségiek evangelizációjával kapcsolatban pedig a személyes odafordulás és az ezzel összefüggő egyéni kísérés fontossága domborodott ki jobban.⁵³

– TÖBBFÉLE TALÁLKOZÁSI LEHETŐSÉG KERESÉSE ÉS FELKÍNÁLÁSA. A megtéréssel kapcsolatos legfontosabb tényezők ismerete azt sugallja, hogy a tudatos evangelizációban különös figyelmet érdemel az első evangelizáció első szakasza, amely „felkészíti” a nem hívő embert az evangélium lényegének befogadására. Ennek megfelelően célszerű alkalmat teremteni egyrészt arra, hogy ez a „fogékonnyá válás” az evangélium üzenetére megtörténhessen, másrészt pedig arra, hogy a ma embere kifejezetten találkozhasson az örömhírrrel, mint megszólító és életet adó üzenettel.

A beérkezett válaszok alapján állíthatjuk, hogy nagyon sokféle kezdeményezés, program, illetve spontán adódó alkalom játszott szerepet sokak megtérésében.⁵⁴ Ez indokolja, hogy megtaláljuk azokat az „érintkezési felületeket”, találkozási pontokat (vagy sok helyütt elterjedt kifejezéssel élve „kapu-programokat”), amelyek lehetőséget teremtenek arra, hogy az első evangelizáció tényezői „működésbe léphessenek”, hogy hívők és nemhívők valóban találkozhassanak, kapcsolatot tudjanak kialakítani, és őszinte párbeszédbe tudjanak kezdeni.

A helyi keresztény közösségek feladata lenne, hogy felismerjék a körülöttük élőknél meglévő igényeket, nyitottságot, fogékonyságot, és ezek alapján, ezekre válaszolva kínáljanak fel kifejezetten – vagy nem egyenesen annak hirdetett – evangelizációs programokat.

Ezek között – a kutatás alapján – indokolt, hogy helye legyen olyan alkalmaknak, amelyek kifejezetten a hittel kapcsolatos tudás és alapvető tájékozódás fórumai, ahol az örömhír lényegével és annak egzisztenciális jelentőségével is szembesülhetnek az érdeklődők, illetve olyanoknak, amelyek kifejezetten a Szentírás világába és alapvető üzenetébe vezetik be az érdeklődőket.⁵⁵

– A HITFEJLŐDÉS FOLYAMATOSSÁGÁNAK BIZTOSÍTÁSA. A kutatás során világossá vált annak szükségessége, hogy a keresztény közösségek biztosítsák a hitfejlődés folyamatosságát, vagyis teremtsék meg annak lehetőségét, hogy a hit útján elinduló ember

52 Vö. a tanulmány első részének 3.3. pontja.

53 Vö. a tanulmány első részének 3.3. pontja.

54 A válaszadók jelentős része beszámolt arról, hogy különböző típusú lelkigyakorlatoknak és kurzusoknak – amelyek kimondottan az ő igényeikre, hitbéli keresésükre, élethelyzetükre válaszoltak – jelentős szerepe volt Istenre-találásukban. A beérkezett válaszok között akadtak olyanok is, amelyek kifejezetten hangsúlyozták a „nem direkt” evangelizációs kezdeményezések fontosságát. Gondolhatunk itt akár kulturális, sport vagy egyéb jellegű tevékenységekre is, ahol egyrészt a program jellege és tartalma, másrészt pedig azok az emberek voltak a megtérőkre döntő hatással, akikkel találkoztak. Sokan említették a liturgikus és a jellegükben gyakran nagyon eltérő közösségi alkalmakat is.

55 Vö. a tanulmány első részének 3.2.5. és 3.2.7. pontja.

mindaddig kapjon megfelelő segítséget keresésében, amíg hitében annyira meg nem erősödik, hogy „önjáró” tagjává válik az egyháznak. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a megtérés útján elinduló embereknek van hová továbblépniük a kifejezetten első evangelizációs kezdeményezésekből. Ez konkrétan a keresztyén életbe szisztematikusan bevezető katekumenátus folyamatába történő bekapcsolódás lehetőségére vonatkozik a katolikus egyházban, és evvel szoros összefüggésben a folyamatos, személyes kísérés biztosítására, amelynek megléte sokak számára egyben a továbblépés alapvető tényezője is.⁵⁶

– A MŰVÉSZETI ÉS TUDOMÁNYOS ALKOTÁSOK TUDATOSABB KIHASZNÁLÁSA. Annak alapján, hogy főként a nagyobb városokban élő (és inkább a vallásos nevelésben nem részesült) válaszadók között jelezték (bár a többi tényezőhöz képest lényegesen kisebb százalékos arányban), hogy megtérésükben szerepet játszott a művészeti és/vagy tudományos alkotásokkal történő, megérintő találkozás,⁵⁷ illetve szembesülés, indokoltnak látjuk, hogy a kifejezett evangelizációs kezdeményezésekben tudatosabban használjuk ki az ezekben rejlő lehetőségeket. Ennek is többféle útja, fóruma lehetséges.⁵⁸

– TUDATOSABB ÖKUMENIKUS EVANGELIZÁCIÓ. A korábbiakban bemutatott ökumenikus vonatkozások is alátámasztják az ökumenikus keretek között kifejezetten evangelizációs céllal szervezett alkalmak létjogosultságát mind az evangelizáció, mind pedig a keresztyének egységének ügye érdekében.

Utószó

A fiatal- és felnőttkori megtérés tényezőit vizsgáló kutatásunk három céljával kapcsolatos eredményeinket az alábbiakban összegezhethetjük.

1. A felmérésből kiderült, hogy általában többféle, sok esetben egymással szorosan összefüggő tényező is szerepet játszott a résztvevők megtérésben. Ezek közül a leggyakrabban említettek többségükben olyanok, amelyek a keresztyén közösség irányából érik el a nem hívő embert: a személyes kapcsolat hitét komolyan vevő keresztyénnel; a

⁵⁶ Általános tapasztalat, hogy a gyakran hihetetlen sok energiát és szervezési időt felemésztő, „kampányszerű”, nagy evangelizációs alkalmak kis határfokúak. (Legalábbis abban a tekintetben, hogy hány ember mérhető – azaz még az evangelizációs program során „visszaigazol” – megtérését mozdítják elő. Abból a szempontból bizonyosan gyümölcsözők, hogy a szervezők missziós nyitottságát és képességét erősítik.) Ez az alacsony határfokkal kapcsolatos megállapítás a kutatás eredményeinek tükrében különösképpen akkor mondható igaznak, ha az evangelizációs kezdeményezés során nem születnek olyan emberi kapcsolatok hívők és nemhívők között, amelyek a nemhívő folyamatos haladásának előmozdítói lehetnek, illetve, ha nincs hova, merre továbbvezetni a hit útján elindultakat. Vö. Petersen J., *Az evangelizálás, mint életstílus*. KIA, Budapest, 2000, 25.

⁵⁷ Vö. a tanulmány első részének 3.3.1. és 3.3.2. pontja. A művészeti alkotások sok esetben egy sajátos élettapasztalatot, életérzést, egzisztenciális kérdéseket és válaszokat tárnak a szemlélő elé, amelyek jó alapot szolgáltatnak a közös emberi tapasztalatról, keresésről, vágyakról stb. történő párbeszédhez.

⁵⁸ Gondolhatunk itt példaként a filmklubokra, vezetett tárlatokra, kulturális, ugyanakkor vallási jelleggel is rendelkező műemlékek meglátogatására és bemutatására, konferenciákra, előadásokra, kerekasztal-beszélgetésekre, televíziós műsorokra stb. Vö. Gevaert, J., La „prima evangelizzazione” o „primo annuncio”. in: *Andate e insegnate*, 217–238.

tartós kapcsolat keresztény kisközösséggel; a kereszténység lényegét középpontba állító, egzisztenciálisan megérintő programok, illetve mélyen megérintő imatapasztalatok vagy liturgikus események. Ezek mellett maga az élet szolgálhatja az egyik fő tényezőt a fájdalommal megélt életesemények formájában. A kutatás résztvevőinek szinte összességénél a keresztényekkel megélt személyes kapcsolat ott volt, mint lényeges megtérési tényező.⁵⁹

A megtérés leggyakoribb tényezői között nem volt nagyságrendi különbség a választás neveltetésben részesültek és nem részesültek válaszaiban, azonban az eltérő alapok (tapasztalati és ismereti háttér) figyelembe vétele indokolt a két eltérő csoport evangelizációja során.

A leggyakoribb megtérési tényezők közősek voltak az eltérő felekezetekhez tartozók válaszaiban. Ez megerősíti az evangelizációval kapcsolatos ökumenikus erőfeszítések létjogosultságát.

2. A kutatás eredményei összhangban vannak a magyar egyház helyzetének, és az egyház mindenkori küldetésének figyelembe vételéből kirajzolódó pasztorális prioritásokkal, valamint a megújult szemléletű pasztoráció, katekézis és evangelizáció vonásaival. Ennek alapján is indokolt, hogy az egyházi közösségek újjászületése a katekumenális szemléletnek megfelelően, elsősorban tagjainak személyes evangéliumi megújulásán keresztül történjen, amelynek része a tudatos apostolkodásra felkészülés is. Ez a megújulás – különös tekintettel az evangelizációra felkészülés – történhet ökumenikus keretek között is.

3. Felmérésünk adatai kiemelik az evangelizáció folyamata első szakaszának (az ún. preevangelizációnak) jelentőségét a kifejezett hithirdetés mellett. Felhívják a figyelmünket továbbá arra is, hogy keressük a személyes találkozás és párbeszéd régi és újszerű fórumait egyaránt, minden társadalmi réteggel kapcsolatban; valamint biztosítsuk a folyamatos hitfejlődés lehetőségét.

A kutatás eredményei indokolják, hogy a keresztény közösségek minél több „irányból” kiindulva végezzék evangelizációs tevékenységüket, illetve, hogy erre felkészüljenek. Ezek az „irányok” a családi nevelés, szülői és nagyszülői minta, a szentségi/konfirmációs felkészítés, a hiteles életű, tanúságtévő hívek és apostoli lelkületű lelkipásztorok jelenléte, a befogadó, segítő plébániai/gyülekezeti közösségek, és az általuk szervezett, kifejezetten a hit ébredését célzó programok.

Mivel kutatásunk során – a rendelkezésre álló erőforrásokra alapozva – a minket

59 Ez is igazolni látszik VI. Pál sokszor idézett szavait, miszerint „[...] az Egyház szemében legelső evangelizációs eszköz híveinek őszintén keresztény élete, szoros egységben Istennel, akire teljesen ráhagyatkozunk; másokat szolgáló, áldozatos magatartásuk.” *Evangélii nuntiandi* apostoli buzdítás 41. pont. Meglátásunk szerint a kapcsolatokban rejlő evangelizációs erőt az is felerősíti, hogy hazánk lakosságának jelentős része él hiteles, mély, őszinte emberi kapcsolatok nélkül, magányosan, ugyanakkor igényli az otthonos, bizalomra épülő kapcsolatokat. Vö. Tomka F., *Új evangelizáció. Egyházunk helyzete és feladatai az ezredfordulón*. Szent István Társulat, Budapest, 1999, 43–48.; Tomka M., *Magyar katolicizmus 1991*. 58–59.; Lukács L., Adalékok a lelkipásztori munka megújításához. in: Horányi Ö. (Szerk.), *Az egyház mozgástereiről a mai Magyarországon*. 191–218.

foglalkoztató kérdések lényegi megválaszolására törekedtünk, eredményeink számos további kérdést nyitva hagynak. (Pl. a megtérés még konkrétabb körülményeivel, hátterével, a vallásos nevelésben részesültek szisztematikus hitnevelésének konkrétabb vonásaival, a megtérésben szerepet játszó tényezők időbeliségével stb. kapcsolatban.)

Ennek ellenére úgy látjuk, hogy a beérkezett adatok és azok értelmezése jó alapot biztosítanak ahhoz, hogy a jövőben konkrétabban keressük a kifejezetten az evangelizációra felkészítő katekézis lehetőségeit.

Elmondhatjuk, hogy a felmérés összességében biztató református szempontból is: a személyes, őszinte gyülekezeti kommunikáció erősítéséről, a hiteles krisztusi emberek kiemelkedő szerepéről beszél, továbbá a katekézis fontosságát hangsúlyozza a családi hitneveléssel összhangban.

* * *

Köszönettel tartozunk annak a 310 embernek, aki vállalta a kutatásba bekapcsolódást, és így élete egy jelentős részletének megosztásával hozzájárult e tanulmány megszületéséhez.

Köszönet illeti azokat is, akik segítségünkre voltak mind a válaszadók megkeresésében, mind felkérésében.

Ferencz Zoltán
kutató, MTA Szociológiai Kutatóintézet

Dr. Keszeli Sándor
főiskolai docens, GFHF

Thoma László
református lelkész, doktorandusz DRE